

UNA REVOLUCIÓ CIUTADANA

Ponència

Mathilde Larrère

Professora d'Història del
s. XIX i membre del Consell
d'història de la ciutat
de París.

Jornades UPEC

El temps de les Cireres

12 de Maig 2021

Debat:

UNA REVOLUCIÓ CIUTADANA

Participants:

Julián Vadillo, Mathilde Larrère

Autor:

Mathilde Larrère

Data:

Dimecres 12 de Maig 2021

Trobareu totes les ponències de Jornades Upec El temps de les
Cireres aquí upec.cat

Conferència a Barcelona, 12 de maig de 2021

Què és la Comuna?

Un cop hem presentat els fets de la Comuna, les dates, els principals esdeveniments, les principals mesures, l'abast de la repressió... Com entendre-la, com donar-li sentit?

Com es pot entendre que tants li donessin suport, donant-li la vida, i que encara més gent l'odiés fins al punt d'acceptar una repressió tan cruenta i atroç? Com cal entendre que restés tan present en la memòria no només a França, sinó a altres llocs, i que el seu nom encara sigui brandit habitualment pels moviments socials actuals?

Doncs és difícil perquè la Comuna és complexa, plural. La Comuna de París és un arbre, amb diverses arrels, ple de branques que encara creixen.

El moviment comunalista és fins i tot un bosc amb les comunes de Tolosa, Narbona, Llemotges, Marsella, Le Creusot, Dijon, Lió, fins i tot Alger...

Llavors, de què parlem quan parlem de la Comuna?

Perquè la Comuna és sens dubte a la «cimera», l'assemblea municipal escollida el 26 de març que pren decrets i mesures. També és, sempre al capdavant, el comitè central de la Guàrdia Nacional que continua funcionant com a contrapoder alhora que assegura la defensa de París.

Però la Comuna també són els clubs, les associacions que s'estan creant, les cooperatives de treballadors que es multipliquen, els nous diaris que surten quasi cada dia, les parets que estan cobertes de cartells. Els homes i les dones de la Comuna.

Tanmateix, no necessàriament diem el mateix segons el que estem mirant.

Agafem un exemple. Coincidint amb aquest 150 aniversari, com l'onada feminista obliga i la renovació de la historiografia imposa, apareix molt sovint una pregunta: és feminista la Comuna?

Si ens ho mirem des de dalt, la decepció ens pot guanyar.

Les dones no estaven convocades a les urnes i no podien ser elegides. Ni una dona a l'ajuntament, ni una dona al comitè de la Guàrdia Nacional. La Guàrdia Nacional es nega a reclutar-les, tal com recorda en un decret.

Tot i això, algunes mesures: reconeixement de les unions de fet (els cònjuges solters de Guàrdia Nacional que van morir en combat reben una pensió); abolicció de la prostitució (el feminisme en aquella època només era abolicionista)... però no es va fer res per les prostitutes a qui els tancaven els bordells.

Sens dubte, un decret, encara que no en puguem trobar rastre en cap altre lloc que en un article de *Le Cri du Peuple* que estableix la igualtat salarial només per a professors i professores. I el projecte d'una escola mixta.

Això és tot; òbviament ja és ben entrat el segle, però és decebedor.

Com diu bé André Léo en un article a *La Sociale* el 8 de maig: «Hauríem de raonar una mica: creiem que podem fer una revolució sense dones? Fa vuitanta anys que ho intentem i no arribem al final. I això, per què? Molts republicans han destronat l'emperador i el bon Déu només per posar-se al seu lloc; les necessiten submises!

Sí, però... mirem cap avall.

Dones que s'organitzen en clubs, discuteixen, debaten, examinen totes les dificultats de la condició de la dona, busquen solucions.

Una Unió de Dones (per a la Defensa de París i la cura dels ferits) encapçalada per Elizabeth Dmitriev que organitza ambulàncies i ajuda els soldats, però també cooperatives de treballadores, alliberades de la propietat capitalista i patriarcal, lliures fins i tot dels petits amos primmirats i assetjadors.

Dones que es reuneixen per parlar d'educació o feina i que creen escoles, cursos formatius per a les treballadores, llars d'infants.

Dones que ignoren la prohibició de portar armes i que lluiten al costat dels federats i fan barricades durant la Setmana Sagnant. I homes a les tropes que, a diferència dels oficials, les accepten, les acullen i reconeixen el seu coratge.

I la Comuna, el poder al capdamunt amb qui s'han d'entendre, els comitès de la qual acaben treballant amb associacions de dones, com la comissió laboral de Fränkel, que treballa colze a colze amb la Unió de Dones de Dmitriev i Le Mel.

Així que sí, la Comuna ha estat feminista! Perquè les dones l'han assumit, i la Comuna són elles també!

Però aquí ja hi ha una pista per llegir i comprendre.

Perquè si cal mirar a nivell dels carrers, les cafeteries, els tallers, és bo perquè la Comuna té una profunda dimensió popular, cívica i democràtica.

Però allò que llavors es deia *veritable democràcia*.

Perquè encara que la Comuna es va mantenir en el marc de la democràcia representativa organitzant, des del principi, l'elecció de l'assemblea municipal, va deixar espai per a una democràcia directa, a escala tant de districte com de professió, i aquesta democràcia directa ha estat profundament viva i inventiva.

La paraula que sorgeix, doncs, ja no és solament la dels dirigents «des de dalt», sinó també la dels «de sota». I al

llarg de tota la Comuna, des de la base fins al cim, s'ha pensant en la manera com articular-les.

En això, la Comuna és un intent espectacular de trencar amb la maledicció dels aixecaments populars avortats, recuperats i desviats. Aquesta vegada ja *no ens deixarem enganyar*, no ens deixarem abandonar, arribarem al final de la idea revolucionària i republicana... Ja no acceptarem que el sufragi universal es converteixi en aquesta caricatura democràtica que el Segon Imperi ha portat a l'extrem. I tampoc es permetrà que un general/gran home recuperi l'aura de la revolució per enterrar-la millor després.

Per a això, el poble ha d'esdevenir concretament un actor i no només un espectador/votant; si ha d'estar representat, també ha de manifestar directament la seva voluntat, ordenar de manera imperativa, controlar i, si escau, destituir els càrrecs electes que no respectin el mandat atorgat.

La Comuna també va ser una revolució sense líders. La seva era una forma profundament col·lectiva. Potser no és casualitat que el *communard* més famós sigui... una dona: Louise Michel. No hi ha cap «gran» home a la Comuna que la faci invisible!

La Comuna ofereix, doncs, la referència estimulante per a una temptativa de democràcia directa, més horitzontal, preocupada per limitar els efectes perversos de la personificació del poder i la seva centralització. En el nostre temps de profunda crisi democràtica, val la pena reflexionar sobre l'audàcia de la Comuna.

El que complica la comprensió de la Comuna és també, com he dit, que és profundament plural.

Una part té les seves arrels en la llarga història del que abans es deia la SOCIAL, la «república democràtica i social».

Com que la república no és única, a França sempre hi ha hagut dues repúbliques que sovint s'han enfrontat, i sovint a sang i foc. I avui dia es continuen enfrontant.

D'una banda, la república liberal -burguesa en diuen els marxistes-, la que es preocupa més per la llibertat que per la igualtat, i més per la propietat que per la justícia social.

I, d'una altra banda, la república social, democràtica, que defensa la igualtat i proclama que «ningú té dret a allò superflu mentre ningú tingui el necessari» (1848); la que té passió per l'emancipació social, la que reivindica i proclama el dret al treball, a l'assistència i a la instrucció.

Aquesta república democràtica i social es va imposar el 1793 durant un any, fins que la república liberal la va aixafar.

Es va tornar a imposar uns mesos, de febrer a abril del 1848, fins que la república liberal la va esclafar a sang i foc el juny.

I aquí és, l'any 1871, que s'aixeca a París, Lió, Marsella, Le Creusot contra la república proclamada el setembre del 1870 que s'enfonsa no només en la conservació social, sinó també en la nostàlgia reaccionària i monàrquica.

La Comuna és un nou intent d'establir la Social, de creure-hi i fins i tot de subvertir les grans paraules de la Il·lustració, la Revolució i la República. La Comuna no només vol la igualtat de drets, sinó la de béns, coneixements i poders; no només la llibertat, sinó l'emancipació que n'és la condició; la República, certament, però social; democràtica, sens cap dubte, però activament ciutadana i no només representativa.

Però la Comuna és també una altra història, una altra tradició, una altra arrel. La de l'organització de la classe obrera. La història de les associacions obreres, les cooperatives de treballadors, les mútues obreres, la de la seva organització nacional i després internacional.

En l'arbre que és la Comuna, és l'arrel que s'enfonsa en la revolta dels canuts del 1831, en el socialisme d'un Fourier o d'un Proudhon, en el Manifest del Partit Comunista del 1848, en la insurrecció del juny del 1848, en les vagues que es van multiplicar sota l'Imperi, en el naixement de la Internacional el 1864.

Una tradició, doncs, que va més enllà de la Social, que pensa en l'associació obrera, la destrucció de la propietat capitalista, l'organització del treball, la col·lectivització de la producció i l'intercanvi de béns.

I, de fet, sociològicament la Comuna és més obrera que les revolucions anteriors, només cal mirar el consell municipal: un 41% de treballadors! Allò vist mai, ni abans ni després!

Marx va escriure que la Comuna és la *primera revolució del proletariat*. No és del tot just. Només hi veu una arrel, una branca.

Perquè la classe treballadora no està sola a la Comuna. Hem de comptar amb els petits comerciants, els intel·lectuals i, també, els artistes.

Si mirem sobretot més de prop el món obrer de la Comuna, conserva molts trets antics, ja que es manté centrat en els oficis i el treball especialitzat, a la frontera entre l'artesania i el proletariat. Encara no és una classe establerta, sinó una classe en procés de constitució. No ben bé el proletariat de Marx.

En el si de la Comuna conviuen, doncs, aquestes dues forces, dues idees, dues històries. De vegades, fins i tot conviuen dins cadascun dels *communards* i *communardes*, cosa que no és fàcil.

Perquè els demòcrates socials, d'una banda, i els socialistes, de l'altra, estan dividits al voltant d'un gran nombre de punts, com ara la qüestió de la propietat. Els jacobins reconeixen el dret a la propietat que els diferents socialistes no reconeixen.

I entre el poble de la Comuna, els interessos dels treballadors no són gens els de les classes populars.

El poble del 1871 s'agrupa entorn d'un veïnatge (el barri) intensament viscut, molt concret, per la comunitat de les mancances (la pobresa persistent), però no necessàriament està d'acord sobre quines solucions cal trobar.

El moviment obrer va dubtar des de la Revolució entre fusionar-se amb les reivindicacions més generals de les classes populars, a les quals pertany, o esdevenir autònom entre els treballadors (o fins i tot les treballadores). Per dir-ho d'una altra manera, el treballador dubta entre construir la solidaritat i les lluites de consumidors o bé empoderar-se per construir la lluita dels productors i la solidaritat. En resum, demanant preus més baixos junt amb els seus veïns en situació de pobresa o salaris més alts junt amb els seus companys de feina. A França, el 2018, el moviment dels armilles grogues va ser un moviment de consum, i el moviment obrer va maldar per trobar un lloc al seu costat.

Entre la Social i el socialisme, qui guanya?

La historiografia ha revisat la interpretació marxista (com les pors de Versalles que clamaven contra la conspiració de l'AIT). Les mesures de la Comuna no eren socialistes, sinó molt més democràtiques i socials.

La Comuna no es va apoderar dels diners del Banc de França (res a veure amb *La casa de papel*), ni de la propietat (només es van requisar habitatges i tallers buits).

Ni tan sols van molestar els patrons que s'hi van quedar quan aquestes rates van abaixar els salaris.

Tanmateix, amb mesures que van decebre els socialistes, sí que va millorar durant un temps les condicions de vida dels més pobres.

Finalment, la Comuna s'ha d'entendre com un intent de reapropiació popular d'un espai urbà normalitzat i parcialment

«desproletaritzat» pel doble moviment de l'Estat controlador i l'especulació immobiliària. Una reconquesta de la ciutat per part dels que n'havien estat desposseïts.

La haussmannització havia accentuar la segregació social a la ciutat, amb les classes populars relegades als marges o abandonades als illots insalubres que persistien al cor d'un París cada cop més burgès.

(Això queda ben palès avui dia a les nostres ciutats on els lloguers explosius forcen les classes treballadores a allunyar-se cada cop més dels centres que s'omplen d'habitatges reservats a Airbnb)

Aquesta reapropiació pren diverses formes: la reorganització de les administracions, l'apropiació de locals que es transformen en clubs, escoles, tallers, ambulàncies, parets que es cobreixen amb cartells, organització de festes. Perquè la Comuna també va ser una festa, com totes les revolucions i totes les vagues generals.

A més, i acabaré amb això, si parlés espanyol el doble significat de *ciudadana* seria perfecte, ja que les *communardes* són les ciutadanes que es llancen a conquerir una democràcia representativa que vol reduir-les a ser només votants passives, però també les habitants que es proposen reconquerir una ciutat de la qual les volen desposseir.

I això era el que realment aterria les classes propietàries, fins i tot les elits liberals.

I això encara els fa por. Cap commemoració oficial de la Comuna pels seus 150 anys. Ni una paraula de Macron, que tanmateix no va escatimar per commemorar el 200 aniversari de la mort de Napoleó. La Commemoració, doncs, ha hagut de venir de baix, mitjançant iniciatives de petites associacions, a totes les ciutats. La qual cosa s'adiu molt amb l'esperit de la Comuna, per cert. Amb corals, cartells, art de carrer i obres de teatre

representades als carrers. I tothom es prepara per a la pujada al Mur dels Federats el proper 29 de maig!